

*Załącznik do Uchwały nr XI/81/07
Rady Powiatu w Pułtusk
z dnia 30 października 2007r.*

**POWIATOWY PROGRAM DZIAŁAŃ
NA RZECZ OSÓB
NIEPEŁNOSPRAWNYCH
W POWIECIE PUŁTUSKIM
na lata 2007-2014**

PUŁTUSK 2007

SPIS TREŚCI

WSTĘP	3
Uzasadnienie programu	5
Cel programu	6
DIAGNOZA PROBLEMÓW DOTYCZACYCH OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH	9
System szkolnictwa obejmujący osoby niepełnosprawne	11
Rehabilitacja społeczna	13
Rehabilitacja zawodowa	14
Przestrzeganie praw osób niepełnosprawnych	18
Wybrane instytucje działające na rzecz osób niepełnosprawnych	18
Organizacje pozarządowe zrzeszające osoby niepełnosprawne	20
PROGRAM DZIAŁAŃ NA RZECZ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH NA LATA 2007-2014	21
MATRYCA LOGICZNA PROGRAMU	22

WSTĘP

Zmiany systemowe dotyczące ustroju administracyjnego państwa jakie dokonały się w końcu lat dziewięćdziesiątych wpłynęły zasadniczo na sposób realizacji zadań na rzecz obywateli, w tym obywateli niepełnosprawnych. W wyniku reformy ustrojowej państwa zostały powołane nowe struktury samorządowe – powiaty i województwa – samorządowe, które przejęły od administracji centralnej szereg zadań z zakresu polityki społecznej. W zakres działań powiatu wpisano między innymi wspieranie osób niepełnosprawnych. Zastosowanie przez ustawodawcę tak ogólnego sformułowania stanowi dla samorządu powiatowego doskonałą szansę na rozwijanie działań zgodnych z istniejącymi lokalnymi potrzebami w tym zakresie, a także możliwościami ich zaspokojenia. Konkretnie zadania na rzecz osób niepełnosprawnych realizowane przez samorząd powiatowy na podstawie ustawy z 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

Działania z zakresu rehabilitacji społecznej jak i zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych podejmowane przez powiat powinny opierać się na konkretnej wizji rozwiązywania problemów niepełnosprawnych mieszkańców społeczności lokalnej. Dlatego też szczególnie istotne stało się zdiagnozowanie wszystkich problemów niepełnosprawnych mieszkańców powiatu pułtuskiego. Diagnoza została opracowana na podstawie danych posiadanych przez :

- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Pułtusk
- Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Pułtusk
- Powiatowy Urząd Pracy w Pułtusk
- Ośrodki Pomocy Społecznej
- Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną
- Domów Pomocy Społecznej w Obrytem i Ołdakach

Pełna identyfikacja problemów, potrzeb i zasobów lokalnych poprzez przeprowadzoną diagnozę posłużyła do określenia celów polityki samorządu powiatu pułtuskiego w odniesieniu do osób niepełnosprawnych.

W oparciu o diagnozę problemów dotyczących osób niepełnosprawnych w styczniu 2007 roku Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie opracowało Powiatowy Program Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2007-2014.

Niniejszy program jest zgodny z Powiatową Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych w powiecie pułtuskim na lata 2007-2014.

Uzasadnienie programu

W przeszłości polityka wobec osób niepełnosprawnych w dużej mierze polegała na społecznej kompensacji poprzez działania charytatywne, oddzielne świadczenia na marginesie społeczeństwa oraz rozwój usług opiekuńczych. Pomimo, że była ona potrzebna i oparta na dobrych intencjach, wpłynęła na marginalizację i zbyt niskie uczestnictwo tej grupy osób w życiu społecznym.

Do powstania popularnych stereotypów przyczyniał się sam brak obecności lub praktyczna niewidoczność osób z niepełnosprawnością w głównych dziedzinach życia. Prowadziło to z kolei do samonapędzającego się procesu marginalizacji. Właśnie w ten sposób wzmacniały się wzajemne uprzedzenia, brak równych szans i dyskryminacja.

Marginalizacja i dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność obciążają również ogromnymi kosztami państwo opiekuńcze.

Uznano, że taka sytuacja nie może istnieć w dalszym ciągu. Nowe podejście zostało sformułowane w **“Standardowych Zasadach Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych” - Uchwale z 3 grudnia 1993 roku Zgromadzenia Ogólnego ONZ**. Również Wspólnota Europejska na różnych swoich szczeblach wydawała Komunikaty i Uchwały zgodne ze Standardowymi Zasadami, w tym Raport pt. "Niewidzialni Obywatele" w grudniu 1995 roku, Uchwałę Rady i Przedstawicieli Rządów Państw Członkowskich z dnia 20 grudnia 1996 roku nt. "Równych szans dla osób niepełnosprawnych" i Komunikat Komisji z dnia 20 maja 2000 roku nt. "W kierunku Europy bez Barrier dla Osób Niepełnosprawnych".

Natomiast działania rządu i ustawodawstwa polskiego zgodne z wytycznymi zawartymi w Standardowych Zasadach to:

- Rządowy Program Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych i Ich Integracji ze Społeczeństwem z 5 października 1993 roku,
- Karta Praw Osób Niepełnosprawnych - Uchwała Sejmu RP z dnia 1 sierpnia 1997 roku,

- Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych z dnia 27 sierpnia 1997 z późniejszymi zmianami,
- Konstytucja RP zawiera odpowiednie zapisy mające zapobiec praktykom dyskryminacyjnym wobec osób niepełnosprawnych,
- w Kodeksie Pracy wprowadzono zapis zabraniający dyskryminacji osób niepełnosprawnych w stosunku pracy.

Cel programu

Celem programu jest zwiększenie udziału osób niepełnosprawnych w życiu społecznym i gospodarczym powiatu pultuskiego poprzez wyrównywanie ich szans w korzystaniu z praw i obowiązków, jakie przysługują pozostałym obywatelom.

1. Cele działań

a) cele strategiczne:

- bieżące diagnozowanie potrzeb środowiska osób niepełnosprawnych,
- eliminowanie czynników powodujących niepełnosprawność,
- stworzenie warunków do pełnej rehabilitacji leczniczej, społecznej, zawodowej, fizycznej i psychicznej,
- dążenie do integracji osób niepełnosprawnych ze społeczeństwem z wykorzystaniem lokalnego potencjału,
- wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych w życiu społecznym, pracy zawodowej, kulturze i rekreacji,
- doskonalenie systemu pomocy osobom niepełnosprawnym,
- zintegrowanie działań samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych,
- wprowadzanie rozwiązań zgodnych ze standardami Unii Europejskiej.

b) cele operacyjne

1. Zapobieganie niepełnosprawności:
  - propagowanie aktywnego stylu życia
  - wczesna diagnoza i rehabilitacja
2. Rozwój rehabilitacji społecznej i zawodowej oraz usług z zakresu rehabilitacji fizycznej:
  - działalność rehabilitacyjna realizowana przez specjalistów i organizacje pozarządowe,
  - usługi z zakresu rehabilitacji fizycznej w ośrodkach rehabilitacyjnych lub w miejscu zamieszkania,
  - tworzenie grup psychoterapeutycznych,
  - rozwijanie poradnictwa medycznego, psychologicznego i socjalnego,
  - zapewnienie dostępu do sprzętu ortopedycznego i odpowiednich pomocy technicznych.
3. Wyrównywanie szans w zakresie oświaty:
  - likwidacja barier architektonicznych w budynkach oświatowych i instytucjach użyteczności publicznej,
  - tworzenie nowych placówek w oddziałami specjalnymi i integracyjnymi,
  - rozwój indywidualnego poradnictwa oświatowego.
4. Stworzenie warunków do zatrudnienia i przeciwdziałania skutkom bezrobocia wśród osób niepełnosprawnych:
  - przekazywanie informacji o warunkach i zasadach korzystania ze środków PFRON,
  - rozwój współpracy z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych,
5. Tworzenie warunków do przezwycięzania trudnych sytuacji życiowych, których osoby niepełnosprawne nie mogą pokonać wykorzystując własne środki i możliwości oraz zapewnienie odpowiedniego wsparcia przez instytucje pomocy społecznej:
  - likwidacja barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych

w miejscu zamieszkania osób niepełnosprawnych,
-rozszerzenie oferty usług w celu lepszego zaspokajania potrzeb socjalno-
bytowych, poprawy warunków życia oraz wzrostu poczucia bezpieczeństwa
osób niepełnosprawnych,

6. Tworzenie środowiska miejskiego, przyjaznego dla osób niepełnosprawnych.
7. Stworzenie możliwości do pełnego i aktywnego udziału w życiu kulturalnym w sporcie, rekreacji i turystyce.
8. Współpraca z organizacjami pozarządowymi w myśl zasady pomocniczości.

DIAGNOZA PROBLEMÓW DOTYCZĄCYCH OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego uzyskanych na podstawie przeprowadzonego w 2002 r. Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań oraz Powszechnego Spisu Rolnego liczba osób niepełnosprawnych w województwie mazowieckim wyniosła **580.700**, co stanowiło **11,3%** ogółu ludności województwa mazowieckiego.

W powiecie pułuskim populacja osób niepełnosprawnych stanowi **11%** ogółu ludności powiatu i wynosi około **5.615**. Nieco częściej ograniczenie sprawności dotyczy kobiet. Natomiast dzieci niepełnosprawnych do **16 roku życia jest 850**.

Zdecydowana większość osób niepełnosprawnych - w skali **84%** - utrzymuje się głównie ze świadczeń społecznych: rent, emerytur i zasiłków. Jedynie **dla 8%** tej populacji główne źródło utrzymania stanowi praca, zaś kolejne **8%** pozostaje na utrzymaniu innych osób, nie posiadając własnych środków na przeżycie.

Kwalifikacje osób niepełnosprawnych są zdecydowanie niższe niż przeciętnego mieszkańca powiatu oraz nieadekwatne do potrzeb pracodawców. Można stwierdzić, iż osoby niepełnosprawne w wieku aktywności zawodowej ponoszą dziś konsekwencje systemu kształcenia, który wbrew pozorom, nie miał na celu przygotowanie ich do zawodowego życia; osoby niepełnosprawne bowiem miały pozostawać pod opieką państwa. Dlatego teraz osoby te potrzebują umożliwienia im przekwalifikowania się i zdobycia specjalistycznych umiejętności, zgodnie z ich predyspozycjami, stanem zdrowia oraz potrzebami rynku pracy.

Integracja społeczna osób niepełnosprawnych przez pracę stanowi w powiecie pułuskim bardzo wymagające i trudne do realizacji wyzwanie. Istnieje wiele czynników wpływających niekorzystnie na zatrudnianie osób niepełnosprawnych. Po stronie podażowej są to: poza relatywnie niskimi kwalifikacjami osób niepełnosprawnych – słabe motywacje i liczne bariery instytucjonalno-infrastrukturalne, a po stronie popytu na prace: niechęć

pracodawców i w konsekwencji znaczny koszt ich motywowania oraz ogólnie trudny rynek pracy, charakteryzujący się słabą dynamiką tworzenia miejsc pracy.

Integracja społeczna osób niepełnosprawnych wymaga niekiedy znacznie szerszego wsparcia. Szczególnie mocno dotyczy to przypadków głębokiej i trwałej niesprawności. W pokonywaniu trudności wiążących się z niepełnosprawnością organizmu, wpływających na możliwość i jakość pełnienia ról społecznych, dostępnych innym ludziom w normalnym procesie życia społecznego, potrzebne jest wsparcie polegające na:

- umożliwieniu zdobycia kompetencji społecznych oraz sprawności funkcjonalnych, niezbędnych do uczestnictwa w życiu społecznym w zależności od rodzaju i stopnia niepełnosprawności i rehabilitacja, kursy, szkolenia, sprzęt,
- uzyskaniu indywidualnej pomocy (usługi asystenta) dla osób całkowicie lub częściowo niezdolnych do samodzielnej egzystencji w czynnościach i sytuacjach, które z powodu specyficznych deficytów byłyby niemożliwe.

Zadania związane z pomocą osobom niepełnosprawnym realizowane są na poziomie gminy przez ośrodki pomocy społecznej, na szczeblu powiatu przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Powiatowy Urząd Pracy, a także przez samorząd wojewódzki oraz wojewódzkie oddziały Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Statutową działalność na rzecz osób niepełnosprawnych na terenie powiatu pułuskiego prowadzą:

- Powiatowy Urząd Pracy w Pułtusk
- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Pułtusk
- Dom Pomocy Społecznej dla osób chorych psychicznie w Obrytem
- Dom Pomocy Społecznej dla niepełnosprawnych intelektualnie w Ołdakach
- Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Pułtusk

System szkolnictwa obejmujący osoby niepełnosprawne

System szkolnictwa na terenie powiatu pułtuskiego skierowany bezpośrednio do dzieci i młodzieży niepełnosprawnej opiera się przede wszystkim na:

- Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Pułtusk
- Zespół Szkół Nr 2 z Oddziałami Integracyjnymi w Pułtusk

Tabela nr 1. Liczba uczniów w w/w placówkach

	Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy	Zespół Szkół nr 2 z Oddziałami Integracyjnymi	Razem
Liczba niepełnosprawnych uczniów	108	32	140

W powiecie pułtuskim brak jest przedszkola z oddziałem integracyjnym.

Dzieci i młodzież niepełnosprawna objęta jest pomocą i wsparciem Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Pułtusk. Pomoc oferowana przez specjalistów zatrudnionych w poradni opiera się na:

- diagnozie psychologicznej, pedagogicznej i logopedycznej
- opiniowaniu i orzekaniu
- terapii psychologicznej, pedagogicznej i logopedycznej
- terapii rodzinnej
- profilaktycznych badaniach logopedycznych i pedagogicznych
- konsultacjach i poradach dla rodziców i nauczycieli
- warsztatach, prelekcjach, pogadankach dla rodziców
- warsztatach szkoleniowych dla nauczycieli

Według danych z Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Pułtusk wydano w roku szkolnym 2005/2006 następującą liczbę orzeczeń wg wskazań:

- o potrzebie kształcenia specjalnego oraz indywidualnego nauczania - **246**
- w sprawie odroczenia obowiązku szkolnego (dzieci z dysharmoniami w rozwoju lub opóźnionym rozwoju psychomotorycznym) -**26**
- w sprawie dostosowania wymagań edukacyjnych (dzieci dyslektycznych lub

o obniżonym rozwoju psychomotorycznym) - **247**

- w sprawie dostosowania warunków i formy sprawdzianu w ostatnim roku nauki:

- uczniowie szkół podstawowych – **38**

- uczniowie gimnazjum - **18**

- matura - **27**

Pracownicy Poradni prowadzili w 2006 r. zajęcia specjalistyczne z następującą liczbą dzieci:

- zajęcia korekcyjno-kompensacyjne - **44**
- terapia logopedyczna - **523**
- porady po badaniach przesiewowych - **640**
- inne formy pomocy indywidualnej (terapia psychologiczna) - **90**
- inne formy pomocy grupowej (warsztaty profilaktyczne) - **1132**

W 2006 roku przeprowadzono **628 badań przesiewowych**.

W ramach wczesnego wspomaganie rozwoju badaniami profilaktycznymi w roku **2006 objęto 16 dzieci**.

Rehabilitacja społeczna

Rehabilitacja społeczna opiera się przede wszystkim na dofinansowywaniu z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych, dofinansowaniu w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze, dofinansowaniu likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych. Osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej prowadzące działalność statutową na rzecz osób niepełnosprawnych mogą ubiegać się o dofinansowanie z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych organizacji sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych.

Zadania powiatu z zakresu rehabilitacji społecznej określone w art.35a ustawy z 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób

niepełnosprawnych realizuje Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Pułtusk.

Tabela nr 3. Liczba osób, które skorzystały z dofinansowań oraz wysokość środków wydatkowanych na poszczególne zadania w latach 2004-2006

Nazwa zadania	ROK 2004		ROK 2005		ROK 2006	
	Liczba osób	Kwota (zł)	Liczba osób	Kwota (zł)	Liczba osób	Kwota (zł)
Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w turnusie rehabilitacyjnym	180	99.475	175	101.150	232	139.162
Zaopatrzenie w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze	238	152.410	335	225.945	389	273.641
Likwidacja barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych	29	245.550	19	173.341	32	195.079

Z powyższych danych wynika, iż zainteresowanie osób niepełnosprawnych otrzymaniem dofinansowania z funduszu PFRON corocznie wzrasta. Dotyczy to wszystkich form dofinansowania.

Rehabilitacja zawodowa

Rehabilitacja zawodowa opiera się na działaniach skierowanych na pomoc osobom niepełnosprawnym oraz pracodawcom zatrudniającym osoby niepełnosprawne.

Do pierwszej grupy działań należy:

- * udzielanie osobom niepełnosprawnym pożyczek na rozpoczęcie działalności gospodarczej lub rolniczej,
- * dofinansowanie kosztów szkolenia i przekwalifikowania zawodowego osób niepełnosprawnych,

Działania skierowane na pomoc pracodawcom zatrudniającym osoby niepełnosprawne:

- * zwrot kosztów poniesionych przez pracodawców w związku z przystosowaniem tworzonych lub istniejących stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych bezrobotnych lub poszukujących pracy i niepozostających w zatrudnieniu, skierowanych do pracy przez powiatowy urząd pracy,
- * zwrot kosztów poniesionych przez pracodawcę na wynagrodzenia osób niepełnosprawnych, skierowanych do pracy przez powiatowy urząd pracy oraz składek na ubezpieczenia społeczne od tych wynagrodzeń z wyłączeniem wynagrodzenia pracownika oraz kosztów osobowych pracodawcy w części finansowanej przez budżet państwa lub PFRON
- * zwrot wydatków na instrumenty i usługi rynku pracy dla osób niepełnosprawnych, poszukujących pracy i nie pozostających w zatrudnieniu (realizacja od 2006 r.)

W latach 2004 – 2006 na poszczególne zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej powiat pułtuski wydatkował środki w następującej wysokości.

Tabela nr 4. Rehabilitacja zawodowa osób niepełnosprawnych w latach 2004-2006

Nazwa zadania	ROK 2004		ROK 2005		ROK 2006	
	Liczba osób	Kwota (zł)	Liczba osób	Kwota (zł)	Liczba osób	Kwota (zł)
zwrot kosztów poniesionych przez pracodawców w związku z przystosowaniem tworzonych lub istniejących stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych bezrobotnych lub poszukujących pracy i niepozostających w zatrudnieniu, skierowanych do pracy przez powiatowy urząd pracy,	0	0	0	0	0	0
zwrot kosztów poniesionych przez pracodawcę na wynagrodzenia osób niepełnosprawnych, skierowanych do pracy przez powiatowy urząd pracy oraz składek na ubezpieczenia społeczne od tych wynagrodzeń z wyłączeniem wynagrodzenia pracownika oraz kosztów osobowych pracodawcy w części finansowanej przez budżet państwa lub PFRON	12	77.636	5	27.472	0	0
dofinansowanie kosztów szkolenia, przekwalifikowania zawodowego osób niepełnosprawnych	0	0	1	2.950	0	0
udzielanie osobom niepełnosprawnym pożyczek na rozpoczęcie działalności gospodarczej albo rolniczej						
zwrot wydatków na instrumenty i usługi rynku pracy dla osób niepełnosprawnych, poszukujących pracy i nie pozostających w zatrudnieniu - realizowane od 2006r.					1	3.003

Jak wynika z powyższego zestawienia brak jest zainteresowania osób niepełnosprawnych uzyskaniem pożyczki na rozpoczęcie działalności gospodarczej lub rolniczej. Na przestrzeni trzech lat z tej formy pomocy nie skorzystała żadna osoba. Znikome jest także zainteresowanie osób niepełnosprawnych udziałem w szkoleniach i przekwalifikowaniach zawodowych organizowanych przez Powiatowy Urząd Pracy, jedynie w 2005 r. skorzystała z tej formy pomocy tylko jedna osoba niepełnosprawna.

Należy wdrażać programy lokalne na rzecz aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych oraz prowadzić szeroko zakrojoną akcję informacyjną wśród pracodawców. Zwiększyć należy doradztwo zawodowe dla osób niepełnosprawnych

oraz dostosować kierunki szkoleń osób niepełnosprawnych do potrzeb pracodawców.

Na terenie powiatu pułtuskiego funkcjonuje jeden Zakład Pracy Chronionej. Zatrudnia około **36** osób niepełnosprawnych.

Według danych Powiatowego Urzędu Pracy na dzień **31 grudnia 2006 r.** zarejestrowanych było ogółem **49** osób niepełnosprawnych, w tym **27 kobiet**.

Tabela nr 5. Liczba osób niepełnosprawnych z uwzględnieniem płci oraz poziomu wykształcenia.

Poziom wykształcenia	Kobiety	Mężczyźni	Ogółem
wyższe	0	1	1
policealne średnie - zawodowe	5	3	8
liceum ogólnokształcące	2	1	3
zasadnicze zawodowe	11	3	14
gimnazjum	0	0	0
podstawowe	9	10	23

Wśród zarejestrowanych bezrobotnych osób niepełnosprawnych jest **16 mieszkańców wsi w tym 8 kobiet**. Przeważają bezrobotni w wieku:

- 18-24 - 4 osoby
- 25-29 - 7 osoby
- 35-39 - 4 osoby
- 30-34 - 3 osoby
- 40-44 - 8 osób
- 45-49 - 10 osób
- 50-54 - 9 osób
- 55-59 - 4 osoby

Powyższe dane wskazują, że największą grupę stanowią osoby niepełnosprawne **wieku 40 – 54 lata – 27 osób**, natomiast **niepełnosprawni bezrobotni w wieku 18-34 lata stanowią 18 osób**.

Według danych Powiatowego Urzędu Pracy w Pułtusku zdecydowana większość zarejestrowanych osób niepełnosprawnych (**38**) posiada **lekki** stopień

niepełnosprawności w związku z tym jest to grupa zdolna do podjęcia pracy na otwartym rynku pracy. Ponad **11 osób** posiada umiarkowany stopień niepełnosprawności a niespełna **4 znaczny stopień niepełnosprawności**.

Analizując rodzaj niepełnosprawności wśród zarejestrowanych niepełnosprawnych osób niepełnosprawnych przedstawia się następująco:

- upośledzenie umysłowe - 1 osoba
- choroby psychiczne - 6 osób
- zaburzenia głosu, mowy i słuchu - 5 osób
- wzrok - 2 osoby
- narząd ruchu - 16 osób
- krążenie - 5 osób
- neurologia - 6 osób
- inne - 5 osób

W Powiatowym Urzędzie Pracy rejestruje się mała ilość osób niepełnosprawnych. Spowodowane jest to faktem, iż osoby niepełnosprawne zakwalifikowane do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności po otrzymaniu orzeczenia zgłaszają się do ośrodka pomocy społecznej celem uzyskania zasiłku stałego wyrównawczego.

Ponadto osoby niepełnosprawne jako grupa szczególnie podatna na wykluczenie społeczne powinny być informowane przy odbieraniu orzeczenia lub w ośrodku pomocy społecznej o możliwości zarejestrowania się w Powiatowym Urzędzie Pracy.

Pośrednicy zatrudnieniu w urzędach pracy powinni osobiście kontaktować się z pracodawcami, zbierać od nich oferty o wolnych stanowiskach pracy, informacje o zapotrzebowaniu na pracowników o konkretnych zawodach czy kwalifikacjach. Na podstawie takich danych Powiatowy Urząd Pracy organizowałby szkolenia pod konkretne zapotrzebowanie.

Należy informować pracodawców o ulgach i uprawnieniach przysługujących im z tytułu zatrudnienia osoby niepełnosprawnej.

Przestrzeganie praw osób niepełnosprawnych

Powiat powinien zapewnić swoim niepełnosprawnym mieszkańcom możliwość korzystania z wszelkich praw jakie im przysługują.

Jest to prawo do świadczeń zdrowotnych, leczniczych i rehabilitacyjnych, prawo do nauki, do szkolenia się, prawo do pracy odpowiedniej do rodzaju i stopnia niepełnosprawności, prawo do świadczeń z zakresu rehabilitacji społecznej i zawodowej, prawo do uczestnictwa w życiu publicznym i kulturowym.

Powiat pułtuski podejmował na przestrzeni ostatnich kilku lat wiele działań, aby stworzyć możliwości korzystania przez osoby niepełnosprawne z praw im przysługujących. Nadal jest jeszcze wiele do zrobienia dlatego podejmowane są wciąż nowe inicjatywy.

Wybrane instytucje działające na rzecz osób niepełnosprawnych

Ośrodki Pomocy Społecznej

Oprócz omówionych wcześniej instytucji, jak Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Powiatowy Urząd Pracy, Specjalny Ośrodek Szkolno – Wychowawczy, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna osoby niepełnosprawne mogą korzystać z pomocy Ośrodków Pomocy Społecznej. Wymagając stałej, całodobowej opieki, której nie jest w stanie zapewnić rodzina bądź gmina, mogą ubiegać się o umieszczenie w domy pomocy społecznej.

W powiecie pułtuskim funkcjonuje 7 ośrodków pomocy społecznej. Podejmują one następujące działania na rzecz osób niepełnosprawnych:

- organizacja usług opiekuńczych
- pokrywanie wydatków na świadczenia zdrowotne
- prowadzenie dziennych ośrodków wsparcia
- praca socjalna
- wypłacanie zasiłku stałego

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej zasiłek przysługuje:

- pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, całkowicie niezdolnej do pracy z powodu wieku lub niepełnosprawności, jeśli nie przekracza ona kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej,
- osobie pełnoletniej pozostającej w rodzinie, całkowicie niezdolnej do pracy z powodu wieku lub niepełnosprawności, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie nie przekracza kryterium dochodowego na osobę w rodzinie.

W 2006 roku ośrodki pomocy społecznej w powiecie pułtuskim wypłaciły zasiłek stały **251 osobom**.

GOPS w Gzach	18 osób
GOPS w Obrytem	55 osób
GOPS w Pokrzywnicy	14 osób
GOPS w Pułtusku	109 osób
GOPS w Świerczach	36 osób
GOPS w Winnicy	11 osób
GOPS Zatorach	8 osób

Osobie pełnoletniej, całkowicie niezdolnej do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu, które powstało przed ukończeniem 18 roku życia lub w trakcie nauki w szkole (wyższej przed ukończeniem 25 rż), w trakcie studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej przysługuje **renta socjalna**. Prawo do renty socjalnej ustala lekarz orzecznik Zakładu Ubezpieczeń Społecznych właściwy ze względu na miejsce zamieszkania lub pobytu osoby ubiegającej się o rentę socjalną.

Organizacje pozarządowe zrzeszające osoby niepełnosprawne

Działalność organizacji pozarządowych stanowi bardzo cenny element uzupełniający i wspierający wszelkie działania podejmowane na rzecz osób niepełnosprawnych. Dla samorządu terytorialnego sektor pozarządowy jest partnerem co najmniej w trzech płaszczyznach:

1. reprezentuje społeczność lokalną, wyraża jej potrzeby i oczekiwania
2. świadczy pomoc bezpośrednią na rzecz mieszkańców społeczności lokalnej
3. wprowadza nowe, często alternatywne sposoby działania

Dotychczasowe doświadczenia wskazują, iż działalność organizacji pozarządowych winna być wspierana, integrowana i koordynowana.

Na terenie powiatu pułtuskiego funkcjonują następujące organizacje pozarządowe działające na rzecz osób niepełnosprawnych:

1. Stowarzyszenie „Nasz Powiat Nasza Gmina”
2. Powiatowy Szkolny Związek Sportowy
3. Stowarzyszenie Emerytów i Rencistów Resortu Spraw Wewnętrznych RP
4. Polski Związek Inwalidów, Rencistów i Emerytów
5. Związek Harcerstwa Polskiego
6. Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej
7. Polski Czerwony Krzyż
8. Związek Inwalidów Wojennych RP
9. Stowarzyszenie Polskich Niewidomych Oddział w Pułtusku
10. Klub Wolontariusza

PROGRAM DZIAŁAŃ NA RZECZ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W POWIECIE PUŁTUSKIM NA LATA 2007-2014

Cel nadrzędny:

Niepełnosprawni mieszkańcy powiatu pułtuskiego uzyskują pomoc i wsparcie od samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych w zakresie umożliwiającym pełnoprawne uczestnictwo w życiu społecznym i zawodowym

CELE GŁÓWNE

Cel 2	Każde dziecko niepełnosprawne ma możliwość uczenia się i rozwoju w integracyjnej grupie przedszkolnej i klasie szkolnej
Cel 3	System szkolnictwa ponadgimnazjalnego umożliwia młodzieży niepełnosprawnej zdobycie zawodu zgodnie z możliwościami i zainteresowaniami
Cel 4	Osoby niepełnosprawne uzyskują zatrudnienie z zakładach pracy chronionej, zakładzie aktywizacji zawodowej oraz na otwartym rynku pracy
Cel 5	Bezrobotne osoby niepełnosprawne mają możliwość odbycia szkolenia i przekwalifikowania zawodowego
Cel 6	Obiekty użyteczności publicznej mają zniesione bariery architektoniczne
Cel 7	Osoby niepełnosprawne mają zniesione bariery funkcjonalne w miejscu zamieszkania
Cel 8	Instytucje wspomagające osoby niepełnosprawne posiadają sieć transportu do przewozu osób niepełnosprawnych
Cel 9	W powiecie działają warsztaty terapii zajęciowej
Cel 10	W powiecie funkcjonują zakłady rehabilitacyjne świadczące usługi na rzecz osób niepełnosprawnych
Cel 11	Standardy opieki w domach pomocy społecznej jest dostosowany do potrzeb niepełnosprawnych mieszkańców
Cel 12	Funkcjonuje środowiskowy dom samopomocy dla osób chorych psychicznie
Cel 13	Organizacje pozarządowe podejmują działania na rzecz integracji osób niepełnosprawnych ze społecznością lokalną
Cel 14	Niepełnosprawni mieszkańcy powiatu pułtuskiego posiadają wiedzę w zakresie swoich praw i uprawnień, czują się pełnoprawnymi członkami społeczności lokalnej

MATRYCA LOGICZNA PROGRAMU

CEL	WSKAŹNIK OSIĄGNIĘCIA CELU	TERMIN	ODPOWIEDZIALNY	ZAŁOŻENIA
CEL NADRZĘDNY Niepełnosprawni mieszkańcy powiatu pułtuskiego uzyskują pomoc i wsparcie od samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych w zakresie umożliwiającym pełnoprawne uczestnictwo w życiu społecznym i zawodowym	* każdy niepełnosprawny mieszkaniec powiatu pułtuskiego ma poczucie, że jest pełnosprawnym członkiem społeczności lokalnej	2007-2014	SMORZĄD POWIATOWY SAMORZĄDY GMINNE ORGANIZACJE POZARZĄDOWE	* zniesione zostaną bariery psychologiczne – zmienia się stosunek społeczeństwa do osób niepełnosprawnych
Wyrównanie szans dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w dostępie do edukacji	* w każdej gminie powiatu funkcjonują klasy integracyjne w szkołach * działają oddziały integracyjne w przedszkolach * szkoły w których uczą się młodzież niepełnosprawna posiadają salę rehabilitacyjną wyposażoną w sprzęt rehabilitacyjny do prowadzenia zajęć z młodzieżą posiadającą dysfunkcję układu ruchowego, krążenia, oddechowego i wady postawy	2007-2014	SAMORZĄD POWIATOWY SAMORZĄDY GMINNE DYREKTORZY SZKÓŁ PRZEDSZKOLI	* nauczyciele posiadają odpowiednie kwalifikacje i przygotowanie do pracy z dziećmi niepełnosprawnymi * szkoły i przedszkola mają zniesione bariery architektoniczne, techniczne i transportowe oraz odpowiednio wyposażoną bazę dydaktyczną i rehabilitacyjną
System szkolnictwa ponadgimnazjalnego umożliwia młodzieży niepełnosprawnej zdobycie zawodu zgodnego z możliwościami i zainteresowaniami	* funkcjonują szkoły ponadgimnazjalne umożliwiające wielodzielny niepełnosprawnej kontynuowanie nauki i zdobycie zawodu	2007-2014	SAMORZĄD POWIATOWY POWIATOWY URZĄD PRACY	* funkcjonuje system doradztwa zawodowego * nauczyciele posiadają odpowiednie kwalifikacje i przygotowanie do pracy z młodzieżą niepełnosprawną * szkoły mają zniesione bariery architektoniczne i techniczne, oraz odpowiednio wyposażoną bazę dydaktyczną

Osoby niepełnosprawne uzyskują zatrudnienie w zakładach pracy chronionej, zakładzie aktywizacji zawodowej oraz na wolnym rynku pracy	<ul style="list-style-type: none"> * wzrost liczby zakładów pracy chronionej * utworzony zostanie zakład aktywizacji zawodowej * osoby niepełnosprawne zrzeszać się będą zakładając spółdzielnie socjalne * osoby niepełnosprawne uzyskają zatrudnienie na otwartym rynku pracy * osoby niepełnosprawne chcące rozpocząć działalność gospodarczą otrzymają na ten cel niskooprocentowane kredyty oraz pomoc prawną 	2007-2014	SAMORZĄD POWIATOWY SAMORZĄDY GMINNE POWIATOWY URZĄD PRACY	<ul style="list-style-type: none"> *powiat otrzymuje dofinansowanie do realizacji zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i zatrudniania osób niepełnosprawnych ze środków PFRON * powiat pozyskuje środki Unijne na aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych *przepisy prawne zachęcają pracodawców do zatrudniania osób niepełnosprawnych oraz tworzenia zakładów pracy chronionej *osoby niepełnosprawne są zainteresowane aktywnym poszukiwaniem pracy
Bezrobotne osoby niepełnosprawne mają możliwość odbycia szkolenia i przekwalifikowania zawodowego	* wszystkie bezrobotne osoby niepełnosprawne mają możliwość odbycia szkolenia bądź przekwalifikowania zawodowego zwiększającego ich szansę na rynku pracy	2007-2014	POWIATOWY URZĄD PRACY ORGANIZACJE POZARZADOWE	<ul style="list-style-type: none"> *powiat otrzymuje o finansowanie do realizacji zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i zatrudniania osób niepełnosprawnych ze środków PFRON * powiat pozyskuje środki Unijne na aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych * osoby niepełnosprawne są zainteresowane szkoleniami i podnoszeniem kwalifikacji zawodowych
Obiekty użyteczności publicznej mają zniesione bariery architektoniczne	* w urzędach, szkołach, przychodniach lekarskich i innych instytucjach zniesione zostały bariery architektoniczne	2007-2014	SAMORZĄD POWIATOWY SAMORZĄDY GMINNE DYREKTORZY INSTYTUCJI PUBLICZNYCH	<ul style="list-style-type: none"> * istnieje możliwość uzyskania wsparcia finansowego z Unii Europejskiej * właściciele i zarządzający obiektami współpracują w zakresie likwidacji barier
Osoby niepełnosprawne mają zniesione bariery funkcjonalne w miejscu zamieszkania	<ul style="list-style-type: none"> * osoby niepełnosprawne z dysfunkcją ruchu mają zniesione bariery architektoniczne w miejscu zamieszkania * wzrasta liczba osób niepełnosprawnych, które mają zniesione bariery w komunikowaniu się i techniczne 	2007-2014	SAMORZĄD POWIATOWY POWIATOWE CENTRUM POMOCY RODZINIE	<ul style="list-style-type: none"> *powiat otrzymuje dofinansowanie do realizacji zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i zatrudniania osób niepełnosprawnych ze środków PFRON *informacje o możliwości uzyskania dofinansowania są szeroko rozpowszechnione

Instytucje wspomagające osoby niepełnosprawne posiadają sieć transportu do przewozu osób niepełnosprawnych	* szkoły, przedszkola z oddziałami integracyjnymi, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy, domy pomocy społecznej oraz inne instytucje wspomagające dysponują transportem przystosowanym do przewozu osób niepełnosprawnych, w tym poruszających się na wózku inwalidzkim	2007-2014	SAMORZĄD POWIATOWY SAMORZĄDY GMINNE DYREKTORZY SZKÓL, PRZEDSZKOLI, DOMÓW POMOCY SPOŁECZNEJ, SOSW, PCPR, ORGANIZACJE POZARZĄDOWE	* rozpoznane są potrzeby osób niepełnosprawnych * informacje o organizowanych przejazdach są szeroko rozpowszechnione
Osoby niepełnosprawne otrzymują dofinansowanie do zakupu niezbędnego sprzętu rehabilitacyjnego, ortopedycznego i środków pomocniczych	* wszystkie osoby niepełnosprawne wymagające korzystania ze sprzętu rehabilitacyjnego i ortopedycznego otrzymują dofinansowanie do jego zakupu	2007-2014	POWIATOWE CENTRUM POMOCY RODZINIE	*powiat otrzymuje dofinansowanie do realizacji zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i zatrudniania osób niepełnosprawnych ze środków PFRON *informacje o możliwości uzyskania dofinansowania są szeroko rozpowszechnione także wśród pracowników służby zdrowia
Osoby niepełnosprawne uczestniczą w turnusach rehabilitacyjnych	* wszystkie osoby niepełnosprawne spełniające kryteria ustawowe korzystają w wyjazdu na turnus rehabilitacyjny * zwiększa się liczba osób niepełnosprawnych zamieszkujących na terenach wiejskich, które wyjeżdżają na turnus rehabilitacyjny * zwiększa się liczba dzieci niepełnosprawnych biorących udział w turnusach rehabilitacyjnych	2007-2014	POWIATOWE CENTRUM POMOCY RODZINIE	*powiat otrzymuje dofinansowanie do realizacji zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i zatrudniania osób niepełnosprawnych ze środków PFRON *informacje o możliwości uzyskania dofinansowania do turnusu są szeroko rozpowszechnione

<p>W powiecie pułuskim funkcjonuje Warsztat Terapii Zajęciowej jako element aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami szczególnie utrudniającymi wejście na rynek pracy</p>	<p>* WTZ stwarza osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia * uczestnicy WZT mają dobrze opanowane podstawowe kompetencje społeczne niezbędne w pracy (nastawienie na współpracę, rozumienie i wykonywanie poleceń, koncentracja na wykonywanych czynnościach) * właściwa postawa do pracy uczestników WZT (punktualność, staranność, odpowiedzialność, wysoka motywacja, zdolność do kontynuowania pracy mimo niepowodzenia itp.) * umiejętność pracy (dobre tempo pracy, zdolność do wykorzystania posiadanych umiejętności, systematyczność itp.)</p>	<p>2007-2014</p>	<p>SAMORZĄD POWIATOWY</p>	<p>* powiat otrzymuje dofinansowanie do realizacji zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i zatrudniania osób niepełnosprawnych ze środków PFRON</p>
--	--	------------------	---------------------------	---

<p>W powiecie pułuskim funkcjonuje poradnia umiejętności społecznych i doradztwa zawodowego dla osób niepełnosprawnych</p>	<ul style="list-style-type: none"> * osoby niepełnosprawne współdziałają ze sobą oraz współzależą od siebie tak, że w zaspokajaniu potrzeb i osiągnięciu celu muszą na sobie polegać * osoby niepełnosprawne mają możliwość uczestnictwa w normalnych sytuacjach społecznych w otwartym środowisku * osoby niepełnosprawne mają możliwość uczestnictwa w zajęciach terapeutycznych przez co są lepiej przygotowane do radzenia sobie w sytuacjach życia codziennego w normalnym środowisku, są bardziej kompetentne w relacjach z innymi * osoby niepełnosprawne nabyły doświadczenia, potrafią dokonać wyboru i ponoszenia ich konsekwencji * dzięki odpowiedniemu doborowi zadań rozwijają konkretne umiejętności oraz wpływają na zmianę poczucia własnej wartości * osoby niepełnosprawne znajdują i podejmują prace na otwartym rynku pracy 	<p>2007-2014</p>	<p>SAMORZĄD POWIATOWY SAMORZĄDY GMINNE POWIATOWY URZĄD PRACY POWIATOWE CENTRUM POMOCY RODZINIE ORGANIZACJE POZARZĄDOWE</p>	<ul style="list-style-type: none"> * powiat otrzymuje dofinansowanie do realizacji zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i zatrudniania osób niepełnosprawnych ze środków PFRON * istnieje możliwość uzyskania wsparcia finansowego z Unii Europejskiej
<p>W powiecie pułuskim wzrasta liczba zakładów rehabilitacyjnych świadczących usługi na rzecz osób niepełnosprawnych</p>	<ul style="list-style-type: none"> * funkcjonują zakłady rehabilitacyjne prowadzące rehabilitację leczniczą osób niepełnosprawnych * zakłady rehabilitacyjne są wyposażone w specjalistyczny sprzęt 	<p>2007-2014</p>	<p>SAMORZĄD POWIATOWY SAMORZĄDY GMINNE</p>	<ul style="list-style-type: none"> * zatrudniona kadra posiada odpowiednie kwalifikacje i przygotowanie do pracy z osobami niepełnosprawnymi * istnieje odpowiednia baza lokalowa
<p>Standard opieki w domach pomocy społecznej dostosowany jest do potrzeb niepełnosprawnych mieszkańców</p>	<ul style="list-style-type: none"> * w domach pomocy społecznej zatrudniony jest psycholog * zainstalowana jest instalacja przyzywająca i p.pożarowa 	<p>2007</p>	<p>SAMORZĄD POWIATOWY DYREKTORZY DPS-ów</p>	<ul style="list-style-type: none"> * zatrudniona kadra posiada odpowiednie kwalifikacje i przygotowanie do pracy z osobami niepełnosprawnymi * domy pomocy społecznej funkcjonują zgodnie z obowiązującymi standardami

<p>W powiecie pułuskim funkcjonuje środowiskowy dom samopomocy dla osób chorych psychicznie</p>	<p>* osoby chore psychicznie oraz ich rodziny otrzymują wsparcie społeczne * chorzy psychicznie mieszkańcy powiatu pułuskiego kształtują swoje stosunki z otoczeniem * osoby chore psychicznie mają zapewniony większy dostęp do rehabilitacji społecznej, socjo i psychoterapii oraz opieki pielęgniarstwa oraz oddziaływań usprawniających</p>	<p>2007-2014</p>	<p>SAMORZĄD POWIATOWY SAMORZĄDY GMINNE POWIATOWE CENTRUM POMOCY RODZINIE ORGANIZACJE POZARZĄDOWE</p>	<p>* powiat i gminy dysponują odpowiednią bazą lokalową * zatrudniona jest odpowiednia kadra specjalistów przygotowanych do pracy z osobami chorymi psychicznie</p>
<p>W powiecie pułuskim promowany jest sport osób niepełnosprawnych oraz prezentowana jest twórczość artystyczna, kulturalna i zawodowa</p>	<p>* organizowane są imprezy sportowe oraz wystawy promujące twórczość niepełnosprawnych * organizowane są imprezy plenerowe, sportowo-rekreacyjne * wyposażone są obiekty służące rehabilitacji w odpowiedni sprzęt sportowy</p>	<p>2007-2014</p>	<p>SAMORZĄD POWIATOWY DOMY POMOCY SPOŁECZNEJ SPECJALNY OŚRODEK SZKOLNO-WYCHOWAWCZY</p>	<p>* powiat otrzymuje dofinansowanie do realizacji zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i zatrudniania osób niepełnosprawnych ze środków PFRON * istnieje możliwość uzyskania wsparcia finansowego z Unii Europejskiej</p>
<p>W pułuskim funkcjonuje system informacyjno-edukacyjny dla osób niepełnosprawnych i ich rodzin</p>	<p>* informator dla osób niepełnosprawnych jest szeroko rozpowszechniony w każdej gminie * osoby niepełnosprawne otrzymują pomoc i wsparcie w zakresie radzenia sobie niepełnosprawnością * w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie działa punkt informacji dla osób niepełnosprawnych * funkcjonują zespoły pomocy w środowisku osoby niepełnosprawnej</p>	<p>2007-2014</p>	<p>SAMORZĄD POWIATOWY SAMORZĄDY GMINNE POWIATOWE CENTRUM POMOCY RODZINIE ORGANIZACJE POZARZĄDOWE</p>	<p>* powiat otrzymuje dofinansowanie do realizacji zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i zatrudniania osób niepełnosprawnych ze środków PFRON * istnieje możliwość uzyskania wsparcia finansowego z Unii Europejskiej</p>